

Статистичний аналіз структурних зрушень у експортному потенціалі

України: виклики глобалізації та перспективи адаптації

Тума Сергій Григорович

аспірант кафедри економіки, Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського, Україна, 39600, м. Кременчук, бул. Українського відродження, 3а, sergiy.tuma@mcesab.com, <https://orcid.org/0009-0009-8572-0755>

Яковенко Ярослава Юріївна

PhD з економіки, доцент кафедри економіки, Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського, Україна, 39600, м. Кременчук, бул. Українського відродження, 3а, yaroslavayakovenko@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-5042-2701>, ResearcherID: B-6528-2017, Scopus Author ID: 57211325182

Маслак Марія Володимирівна

д.е.н., доцент, професор кафедри маркетингу, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», Україна, 61002, м. Харків, вул. Кирпичова, 2, mariya.maslak2016@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-3322-740X>, ResearcherID: AAM-1285-2020, Scopus Author ID: 57189353945

Пирогов Дмитро Леонідович

к.т.н., доцент, доцент кафедри економіки, Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського, Україна, 39600, м. Кременчук, бул. Українського відродження, 3а, d.pirogov.64@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-4569-9308>, ResearcherID: AAD-5564-2022, Scopus Author ID: 57211998272

Пирогов Єгор Дмитрович

аспірант кафедри економіки, Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського, Україна, 39600, м. Кременчук, бул. Українського відродження, 3а, books2016@ukr.net, <https://orcid.org/0009-0003-9925-5264>

Прийнято: 07.02.2025 | Опубліковано: 17.02.2025

***Анотація.** Стаття присвячена комплексному аналізу тенденцій та змін в експортному потенціалі України в умовах війни та післявоєнного відновлення. Дослідження охоплює широкий спектр актуальних питань, включаючи детальний аналіз динаміки експорту товарів та послуг, структурні особливості експорту, географічний розподіл експортних потоків, а також внутрішні та зовнішні фактори, що впливають на формування та реалізацію експортного потенціалу країни. В умовах динамічних змін, коли перебіг економічних процесів надзвичайно швидкий, а промислові підприємства зацікавлені у забезпеченні щонайменше стабільності виробництва на довоєнному рівні, але ставлять перед собою мету – продовження розвитку та розширення виробництва під час війни, доцільно послідовно і змістовно дослідити чинники, що впливають на та формують експортний потенціал країни. В статті проведено детальне дослідження ключових проблем, з якими стикається Україна в процесі розвитку експорту в умовах воєнного конфлікту та глобальних економічних змін, таких як руйнування інфраструктури, блокада морських портів, втрата ринків збуту,*

нестабільність валютних курсів, відтік кваліфікованих кадрів, погіршення іміджу країни. Також визначено перспективи розвитку експортного потенціалу України в контексті післявоєнного відновлення та інтеграції до європейського економічного простору, такі як інтеграція з ЄС, розвиток сфери послуг та диверсифікація, зміщення акценту на експорт товарів з високою доданою вартістю, залучення іноземних інвестицій, модернізація виробництва. На основі проведеного аналізу автори пропонують конкретні рекомендації щодо стимулювання експорту та підвищення конкурентоспроможності українських товарів і послуг на світовому ринку, враховуючи нові реалії та виклики. Особлива увага в статті приділяється аналізу впливу війни на експортні можливості України, а також адаптації українських підприємств до нових умов ведення бізнесу, з урахуванням змін у логістиці, ринках збуту та міжнародних торговельних відносинах. Стаття базується на актуальних статистичних даних, отриманих з офіційних джерел, та враховує останні дослідження в галузі міжнародної торгівлі та економічного розвитку. Для аналізу динаміки та структури експорту застосовано методи статистичного аналізу, що дозволило виявити ключові тенденції та закономірності, а також оцінити вплив різних факторів на експортну діяльність України.

Ключові слова: експортний потенціал, статистичний аналіз, глобалізація, оцінка змін, адаптація

Statistical analysis of structural shifts in Ukraine's export potential: challenges of globalization and prospects for adaptation

Sergiy Tuma

PhD student of the Department of Economics, Kremenichuk Mykhailo Ostrohradskyi National University, Ukraine, 39600, Kremenichuk, blvd. Ukrainian Revival, 3a, sergiy.tuma@mcesab.com, <https://orcid.org/0009-0009-8572-0755>

Yaroslava Yakovenko

PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Economics, Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University, Ukraine, 39600, Kremenchuk, blvd. Ukrainian Revival, 3a, yaroslavayakovenko@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-5042-2701>, ResearcherID: B-6528-2017, Scopus Author ID: 57211325182

Mariya Maslak

Doctor of Economics, Associate Professor, Professor of the Department of Marketing, National Technical University Kharkiv Polytechnic Institute, Ukraine, 61002, Kharkiv, Kyrpychova str., 2, mariya.maslak2016@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-3322-740X>, ResearcherID: AAM-1285-2020, Scopus Author ID: 57189353945

Dmytro Pirogov

Candidate of Technical Sciences, Associate Professor of the Department of Economics, Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University, Ukraine, 39600, Kremenchuk, blvd. Ukrainian Revival, 3a, d.pirogov.64@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-4569-9308>, ResearcherID: AAD-5564-2022, Scopus Author ID: 57211998272

Yehor Pirogov

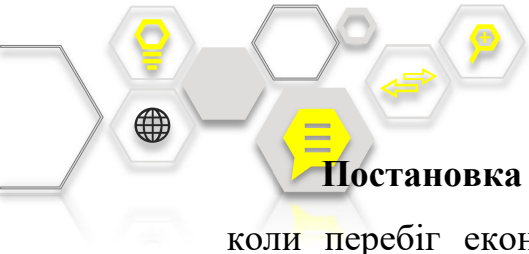
PhD student of the Department of Economics, Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University, Ukraine, 39600, Kremenchuk, blvd. Ukrainian Revival, 3a, books2016@ukr.net, <https://orcid.org/0009-0003-9925-5264>

Abstract. *This article is dedicated to a comprehensive analysis of trends and changes in Ukraine's export potential in the context of war and post-war recovery. The research encompasses a wide range of topical issues, including a detailed analysis of the dynamics of exports of goods and services, structural features of*

exports, the geographical distribution of export flows, and internal and external factors influencing the formation and realization of the country's export potential. In the context of dynamic changes, when the course of economic processes is exceptionally rapid, and industrial enterprises are interested in ensuring at least the stability of production at the pre-war level but set themselves the goal of continuing the development and expansion of production during the war, it is advisable to consistently and meaningfully investigate the factors that influence and shape the country's export potential. The article provides a detailed study of the key problems that Ukraine faces in the process of export development in the context of military conflict and global economic changes, such as the destruction of infrastructure, the blockade of seaports, the loss of sales markets, the instability of exchange rates, the outflow of qualified personnel, and the deterioration of the country's image. It also identifies the prospects for the development of Ukraine's export potential in the context of post-war recovery and integration into the European economic space, such as integration with the EU, development of the service sector and diversification, shifting the emphasis to exports of goods with high added value, attracting foreign investment, and modernizing production. Based on the analysis, the authors offer specific recommendations for stimulating exports and increasing the competitiveness of Ukrainian goods and services on the world market, considering new realities and challenges. Particular attention is paid to analyzing the impact of the war on Ukraine's export opportunities, as well as the adaptation of Ukrainian enterprises to new business conditions, considering changes in logistics, sales markets, and international trade relations. The article is based on current statistical data from official sources and considers the latest research in global trade and economic development. To analyze the dynamics and structure of exports, statistical analysis methods were used, which allowed for identifying key trends and patterns and assessing the impact of various factors on Ukraine's export activity.

Keywords: export potential, statistical analysis, globalization, assessment of changes, adaptation

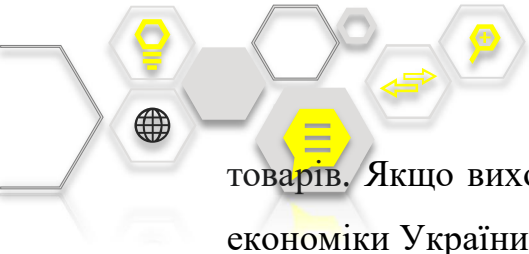
Постановка проблеми. Виходячи з того, що в умовах динамічних змін, коли перебіг економічних процесів надзвичайно швидкий, а промислові підприємства зацікавлені у забезпеченні стабілізації виробництва і виході на довоєнний рівень потужності, подальшому розвитку та розширенню виробництва під час війни, доцільно послідовно дослідити фактичну динаміку змін експортного потенціалу України до повномасштабного вторгнення РФ та під час війни. Попри значні втрати та виклики, Україна демонструє стійкість та адаптивність, відновлюючи та диверсифікуючи свої експортні шляхи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про наявність доробку досліджень, присвячених впливу війни на експортні потоки [10], диверсифікації експортних ринків [4, 6], розвитку експортно-орієнтованих галузей [1], підвищенню конкурентоспроможності українських товарів і послуг, а також державній політиці підтримки експорту [11, 12]. Дослідники також приділяють увагу адаптації українських підприємств до нових геополітичних та економічних умов, а також пошуку нових ринків збуту [5].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проте, реалізація експортного потенціалу України залежить від комплексу чинників, які потребують детального аналізу.

Метою статті є дослідження динаміки змін експортного потенціалу України до повномасштабного вторгнення РФ та під час війни, а також визначення перспектив розвитку експорту в умовах післявоєнного відновлення.

Виклад основного матеріалу. Руйнування інфраструктури, блокада морських портів, втрата ринків збуту – все це призвело до значного скорочення експорту. Однак, важливо розуміти, що вплив війни не є абсолютним, і інші чинники також відіграють важливу роль. Наприклад, інтеграція з ЄС, незважаючи на труднощі, створює значні можливості для українських експортерів. Угода про вільну торгівлю відкриває доступ до великого ринку збуту, а фінансова та технічна допомога з боку ЄС сприяє модернізації економіки та підвищенню конкурентоспроможності українських

товарів. Якщо виходити з того, що ключовим фактором успішного розвитку економіки України після війни стане значне нарощування експорту послуг, це може призвести до суттєвого збільшення надходжень до державного бюджету. Частина цих коштів може бути спрямована на відновлення критичної інфраструктури, що, в свою чергу, створить умови для розширення експорту товарів. Крім того, боротьба з корупцією, дерегуляція та захист прав інвесторів можуть залучити іноземні інвестиції, необхідні для модернізації виробництва та впровадження нових технологій. Проте, для досягнення максимального ефекту необхідно не тільки збільшувати обсяги експорту, але й покращувати його структуру. Йдеться про те, щоб змістити акцент на експорт товарів з високою доданою вартістю, адже саме це забезпечить значне зростання надходжень до державного бюджету.

У 2014 році Україна експортувала товарів на суму 53,6 млрд доларів США. Проте, вже у 2018 році обсяг експорту скоротився до 40,3 млрд доларів США [3]. Варто зазначити, що відбувся суттєвий зсув від експорту металів до експорту сільськогосподарської продукції [2]. Російсько-українська війна за цей період призвела до втрати контролю над частиною територій, де зосереджені значні промислові потужності, що, в свою чергу, сприяло збільшенню частки сільськогосподарських товарів в експорті, однак на той час втрата російського ринку як ключового торговельного партнера суттєво позначилася на обсягах експорту.

Проведений статистичний аналіз динаміки змін експортного потенціалу за останні 5 років, дозволяє виділити такі основні періоди: 1) 2019-2021рр., коли спостерігається позитивна динаміка експорту, зумовлена зростанням світового попиту та сприятливою кон'юнктурою на світових ринках; 2) 2022 рік – різке падіння експорту внаслідок повномасштабного вторгнення РФ; 3) 2023-2024рр. – поступове відновлення експорту завдяки адаптації до нових умов, відкриттю альтернативних маршрутів експорту та міжнародній підтримці. Якщо ретроспективно проаналізувати зміну відношення експорту товарів до експорту послуг в довоєнний період (рис.1), то ми побачимо що у

2019 році експорт послуг склав 14 028,9 млн доларів США, що відповідало 21,9% від загального обсягу експорту.

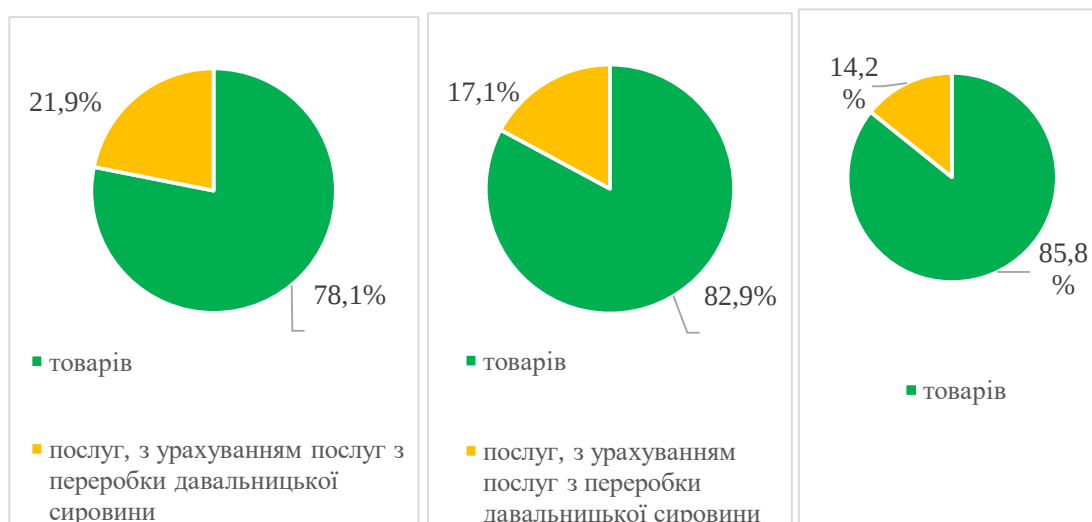

Рис 1. Структура експорту товарів і послуг в 2019 – 2021 рр.
Джерело: узагальнено авторами на основі [2, 3]

Вже наступного року, у 2020, цей показник знизився до 10 176,0 млн доларів США, або 17,1% від загального обсягу. Тенденція до зменшення частки експорту послуг продовжилась і у 2021 році, коли обсяг склав 11 242,6 млн доларів США, що становило лише 14,2% від загального експорту. Це підкреслює необхідність пошуку нових шляхів для стимулювання розвитку сфери послуг та збільшення її внеску в економіку країни.

З огляду на зазначене, першочерговим завданням розвитку експортного потенціалу України після завершення воєнних дій має стати розвиток сфери послуг та диверсифікація їх номенклатури. Території, що зазнали значних руйнувань внаслідок бойових дій, протягом тривалого часу можуть бути непридатними для традиційного сільськогосподарського виробництва та відновлення промисловості цивільного призначення. З метою ефективного використання цих територій, має відбутися їх трансформація

У 2022-2024 роках Україна зіткнулася з низкою викликів, які суттєво вплинули на її експортний потенціал. Російська агресія, руйнування інфраструктури, блокада морських портів, втрата ринків збуту – все це негативно позначилося на обсягах експорту.

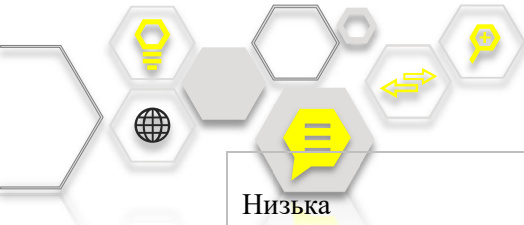
За даними Міністерства економіки України [2], експорт з України у 2024 році зріс на 13,4% до 41 мільярда доларів. Це частково пов'язано з нормалізацією роботи українських морських портів, а також продуктивною співпрацею країни з її партнерами. У 2023 році Україна експортувала 54,8 мільйона тонн товарів морським шляхом, тоді як у 2024 році – 87,2 мільйона тонн.

Ключовим торговельним партнером України у 2024 році залишився Європейський Союз (ЄС), незважаючи на труднощі на сухопутному кордоні. У 2023 році Україна експортувала до ЄС товарів на суму 24,5 мільярда доларів, а у 2024 році – на суму 24,5 мільярда доларів, що являє собою збільшення більш ніж на 1 мільярд доларів. Крім того, майже 50% всього імпорту в Україну надходить з ЄС. Фактори впливу на експортний потенціал України в узагальненому вигляді подано у табл. 1.

Таблиця 1

Фактори впливу на експортний потенціал України

Економічні фактори	Політичні фактори	Соціальні фактори	Технологічні фактори	Екологічні фактори
Зростання світового ВВП, зниження торговельних бар'єрів, сприятлива кон'юнктура цін на експортні товари	Міжнародні угоди про вільну торгівлю, політична стабільність у світі, підтримка міжнародних організацій	Розвиток міжнародних культурних зв'язків, зростання туристичного потоку, позитивний імідж країни	Глобальний технологічний прогрес, розвиток транспортної інфраструктури та спрощення процедур міжнародної торгівлі	Покращення екологічної ситуації у світі, зменшення викидів парникових газів
Світова економічна криза, посилення протекціонізму, нестабільність валютних курсів	Політична нестабільність у світі, торговельні війни, санкції та обмеження	Міжнародні конфлікти, міграційні кризи, погіршення іміджу країни	Технологічне відставання, кіберзагрози, ускладнення логістики	Погіршення екологічної ситуації у світі, стихійні лиха
Конкурентоспроможність галузі, розвинена інфраструктура, доступність ресурсів	Державна підтримка галузі, сприятливе законодавство, інвестиції в галузь	Високий рівень освіти та кваліфікації кадрів у галузі, позитивний імідж галузі	Інновації та технологічний розвиток у галузі, розвиток суміжних галузей	Екологічна безпека виробництва в галузі, зменшення негативного впливу на довкілля

Низька конкурентоспроможність галузі, зношена інфраструктура, дефіцит ресурсів	Недостатнє фінансування галузі, корупція, бюрократія	Відтік кваліфікованих кадрів з галузі, низький рівень освіти	Технологічне відставання галузі, недостатнє інвестування в розвиток	Забруднення навколишнього середовища, екологічні проблеми в галузі
Висока якість продукції, ефективна маркетингова стратегія, конкурентна ціна	Стабільне фінансове становище підприємства, ефективне управління	Мотивація персоналу, корпоративна культура, висока кваліфікація працівників	Впровадження сучасних технологій на підприємстві, інноваційна діяльність	Екологічна безпека виробництва на підприємстві, відповідальне ставлення до довкілля
Низька якість продукції, неефективна маркетингова стратегія, завищена ціна	Фінансові труднощі підприємства, неефективне управління, корупція	Низька кваліфікація персоналу, проблеми з управлінням, низька мотивація	Зношене обладнання, технологічне відставання, недостатнє інвестування в розвиток	Забруднення навколишнього середовища, неефективне використання ресурсів

Джерело: власна розробка авторів

Як бачимо, важливими є економічні фактори, адже за їх участі створюється основа для збільшення експортного потенціалу, оскільки розширення виробництва товарів та послуг розширює можливості для експорту. Динаміка ВВП України у 2023-2024 роках демонструє позитивну тенденцію, адже Національний банк України оцінив річне зростання реального ВВП на рівні 5,7%, тоді як на початку 2023 року прогнозувалося лише 0,3%. Очікується, що у 2024 році ВВП зросте на 3%, а у 2025 році – на 2,5%. Валютний курс також впливає на ціну українських товарів на світових ринках. Девальвація гривні робить українські товари дешевшими для іноземних покупців, що стимулює експорт. Протягом 2023-2024 років курс гривні зазнавав коливань, що впливало на експортну діяльність. Девальвація гривні може стимулювати експорт, але також може призвести до зростання інфляції.

Міжнародні угоди, зокрема угоди про вільну торгівлю з ЄС та іншими країнами, відкривають нові ринки для українських товарів та послуг, зменшуючи митні бар'єри та спрощуючи процедури торгівлі. Україна має угоду про вільну торгівлю з ЄС, що сприяє зростанню експорту.

Трудові ресурси, зокрема кількість, якість та кваліфікація робочої сили, є важливими факторами, що впливають на продуктивність та конкурентоспроможність експорту. Україна має високоосвічене населення, але війна в Україні мала негативний вплив на сектор освіти. Наявність кваліфікованої робочої сили є важливою умовою для виробництва високоякісної та конкурентоспроможної продукції. Серед наведених раніше послуг з часткою більше 0,2% загального обсягу експорту з України немає таких перспективних послуг, як медичні послуги, освітні послуги, наукові та інжинірингові послуги; низький відсоток комп'ютерних та інформаційних послуг, - саме ці послуги мають високу додану вартість, не потребують використання великої кількості природних та людських ресурсів, не вимагають побудови дорогих та високовартісних інфраструктурних об'єктів, а також не спричиняють негативний вплив на довкілля. Саме тому ми вважаємо за доцільне концентрувати зусилля держави на створенні сприятливих умов для розвитку цих сегментів господарської діяльності, як рушіїв сталого економічного зростання в середньостроковій та довгостроковій перспективах повоєнного відновлення і розвитку економіки України. На шляху створення сприятливих умов для розвитку перспективних сегментів господарювання адміністрації держави необхідно буде вирішити низку вже наявних проблем, найскладнішими з яких являються відтік кваліфікованих спеціалістів за кордон та втрата людського ресурсу в ході воєнних дій.

Разом з тим, нові можливості для експорту, зокрема, у сфері ІТ-послуг та електронної комерції, відкрила цифровізація. Відповідно, перспективним є перегляд програм професійного навчання з фокусом на програми, адаптовані до конкретних галузей (наприклад: освіта, ІТ, інженерія, охорона здоров'я, безпека), щоб швидко підвищувати кваліфікацію працівників, або перекваліфіковувати персонал, зосереджуючись на навичках, необхідних у післявоєнній економіці.

Не менш важливим аспектом аналізу динаміки змін експорту України є дослідження країн-торговельних партнерів України в експорті товарів і

послуг. За даними міністерства економіки України та державної служби статистики України в 2019 – 2021 роках спостерігається, хоч і не велике, - близько 0,02%, зниження кількості країн-торговельних партнерів України в експорті товарів і послуг, табл. 2.

Таблиця 2

Країни-торговельні партнери України в експорті товарів і послуг

Рік	Експорт здійснювався до:	Експорт товарів, і послуг до:	Лише експорт товарів до:	Лише експорт послуг до:
2019	232 країн	192 країн	9 країн	31 країн
2020	227 країн	199 країн	10 країн	18 країн
2021	227 країн	198 країн	9 країн	20 країн

Джерело: складено автором на основі [2, 3]

Дослідження географії експорту товарів та послуг в 2019 – 2021 роках характеризує не тільки стан економіки країни, а і вказує на тенденції розвитку та орієнтації виробників України. Розгорнутий аналіз географії експорту 2019-2021 років наводимо в табл. 3.

Таблиця 3

Аналіз географії експорту товарів і послуг

№	Країна експорту	2019		2020		2021	
		в грошовому вираженні (млн \$)	частка від загальног о обсягу	в грошовому вираженні (млн \$)	частка від загальног о обсягу	в грошовому вираженні (млн \$)	частка від загальног о обсягу
1	2	3	4	5	6	7	8
1	Європейський Союз	24 164,70	37,70%	22 085,20	37,20%	30 252,90	38,10%
2	російська федерація	9 440,30	14,70%	5 340,40	9,00%	5 355,90	6,80%
3	Китай	3 783,50	5,90%	7 223,00	12,20%	8 096,70	10,20%
4	Туреччина	2 816,10	4,40%	2 581,90	4,30%	4 327,10	5,50%
5	Єгипет	2 330,70	3,60%	1 652,30	2,80%	2 031,40	2,60%
6	США	2 264,30	3,50%	2 400,80	4,00%	3 561,10	4,50%
7	Індія	2 146,20	3,40%	2 068,80	3,50%	2 642,50	3,30%
8	Білорусь	1 695,00	2,60%	1 449,50	2,40%	1 596,00	2,00%
9	Об'єднані Арабські Емірати	874,8	1,40%	766,6	1,30%	920	1,20%
10	Ізраїль	867,6	1,40%	778,2	1,30%	1 025,20	1,30%
11	Республіка Молдова	777,8	1,20%	737,4	1,20%	932,5	1,20%
12	Швейцарія	765,3	1,20%	706,8	1,20%	830,5	1,00%

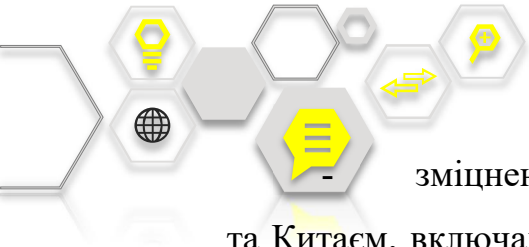

1							
3	Саудівська Аравія	749,1	1,20%	725,3	1,20%	780	1,00%
1							
4	Індонезія	737,3	1,20%	737,7	1,20%	813	1,00%
1							
5	Ірак	614,6	1,00%	606,2	1,00%		
1							
6	Велика Британія					1 861,90	2,30%
1							
7	Інші країни	10 101,60	15,60%	9 515,90	16,20%	14 315,90	18,00%

Джерело: складено автором на основі [2, 3]

Наведені дані вказують на декілька характерних показників розвитку та орієнтації виробників, експортерів товарів і послуг України. По-перше, збільшення обсягу експорту до країн ЄС з 24,2 млн \$ в 2019р. (37,7% загального експорту) до 32,1 млн \$ в 2021р (40,4% загального експорту); в розрахунок 2021 року до країн ЄС додали долю експорту у Великобританію, яка вийшла з складу ЄС в 2020 році. А також збільшення обсягу експорту до США з 2,3 млн \$ в 2019р. (3,5% загального експорту) до 3,6 млн \$ в 2021р (4,5% загального експорту.). Цей показник вказує на підвищення якості української продукції, яка може конкурувати з локальними виробниками ЄС та США; орієнтацію українських виробників на перспективні ринки розвинених держав; прийняття стандартів виробництва, норм якості, екологічних стандартів українських виробників контролюючими органами і споживачами Сполучених Штатів Америки та Європейського Союзу.

По-друге, зменшення майже вдвічі обсягу експорту до російської федерації з 9,4 млн \$ в 2019р. (14,7% загального експорту) до 5,4 млн \$ в 2021р (6,8% загального експорту) вказує на переорієнтацію виробників, експортерів товарів і послуг України на більш перспективні ринки збуду. Цій тенденції сприяла збройна агресія російської федерації 2014 року, політика України щодо російської федерації та самовизначення подальшого вектору розвитку України після Революції Гідності 2013-2014 років.

По-третє, також слід зауважити стрімке зростання експорту з України до Китаю, - з 3,8 млн \$ в 2019р. (5,9% загального експорту) до 8,1 млн \$ в 2021р (10,2% загального експорту). Кілька ключових факторів вплинуло на збільшення експорту з України до Китаю в період з 2019 року по 2021 рік:

зміцнення дипломатичних та економічних зв'язків між Україною та Китаєм, включаючи розширення торгових угод і партнерства, серед яких: спільна заява між Міністерством розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України та Міністерством комерції КНР щодо початку спільного техніко-економічного обґрунтування Угоди про вільну торгівлю, 23.12.2020р.; програма двостороннього співробітництва між Україною та КНР на період до 2025 р. у рамках спільного будівництва «економічного поясу Шовкового шляху» і «морського Шовкового шляху 21-го століття», 23.12.2020р. [7];

- коригування ланцюга постачань: перебої в глобальному ланцюзі постачання, спричинені пандемією COVID-19, змінили моделі торгівлі, що змусило країни шукати нових постачальників. Аграрний сектор України виграв від цієї тенденції.

Україна є великим експортером сільськогосподарської та металургійної продукції, і Китай має зростаючий попит на цю продукцію. Ці фактори разом сприяли помітному збільшенню експорту з України до Китаю в цей період. Більш того, Експорт з України до Туреччини збільшився з 2,8 млн \$ в 2019р. (4,4% загального експорту) до 4,3 млн \$ в 2021р (5,5% загального експорту). Основні статті українського експорту до Туреччини становлять продукти гірничо-переробного комплексу: залізна руда 1184,5 тис. т. у 2021р., гарячекатаний прокат 1173,7 тис. т. у 2021р., сталева заготовка 877,6 тис. т. у 2021р., металобрухт 494,1 тис. т. у 2021р., чавун 295,5 тис. т. у 2021р., феросплави 138,5 тис. т. у 2021р., та інші [9].

Україна і Туреччина ведуть активну торговельно-економічну співпрацю серед багатьох груп товарів та послуг. Також Туреччина є певним хабом для розвитку товаро-експортних відносин України з країнами Африки, Близького Сходу та у співпраці з міжнародними організаціями. Під час виконання президентської програми «Велике Будівництво» Туреччина брала активну участь у будівництві крупних інфраструктурних об'єктів. Між Україною і Туреччиною протягом тривалого часу здійснюється активний діалог щодо розвитку економічної та інших видів співпраці. Зокрема укладено 161

двосторонній документ, серед яких: угода між Турецькою Республікою та Україною щодо взаємного захисту інвестицій, листопад 1996 р; угода між Урядом України та Урядом Турецької Республіки про взаємне сприяння та захист інвестицій, жовтень 2017 р. [8], та багато інших угод, що направлені на посилення співпраці між країнами.

Аналізуючи третій період, варто зазначити, що у 2024 році Україна здійснювала зовнішньоторговельні операції з партнерами з 230 країн світу, що свідчить про диверсифікацію торговельних зв'язків. Протягом зазначеного періоду зовнішньоторговельна діяльність України характеризувалася позитивною динамікою експорту та зростанням імпорту, що, однак, призвело до збільшення негативного сальдо торговельного балансу. За 2024 рік Україна експортувала товарів на суму 41,73 млрд доларів США, що на 15,3% перевищує показник 2023 року (рис. 2).

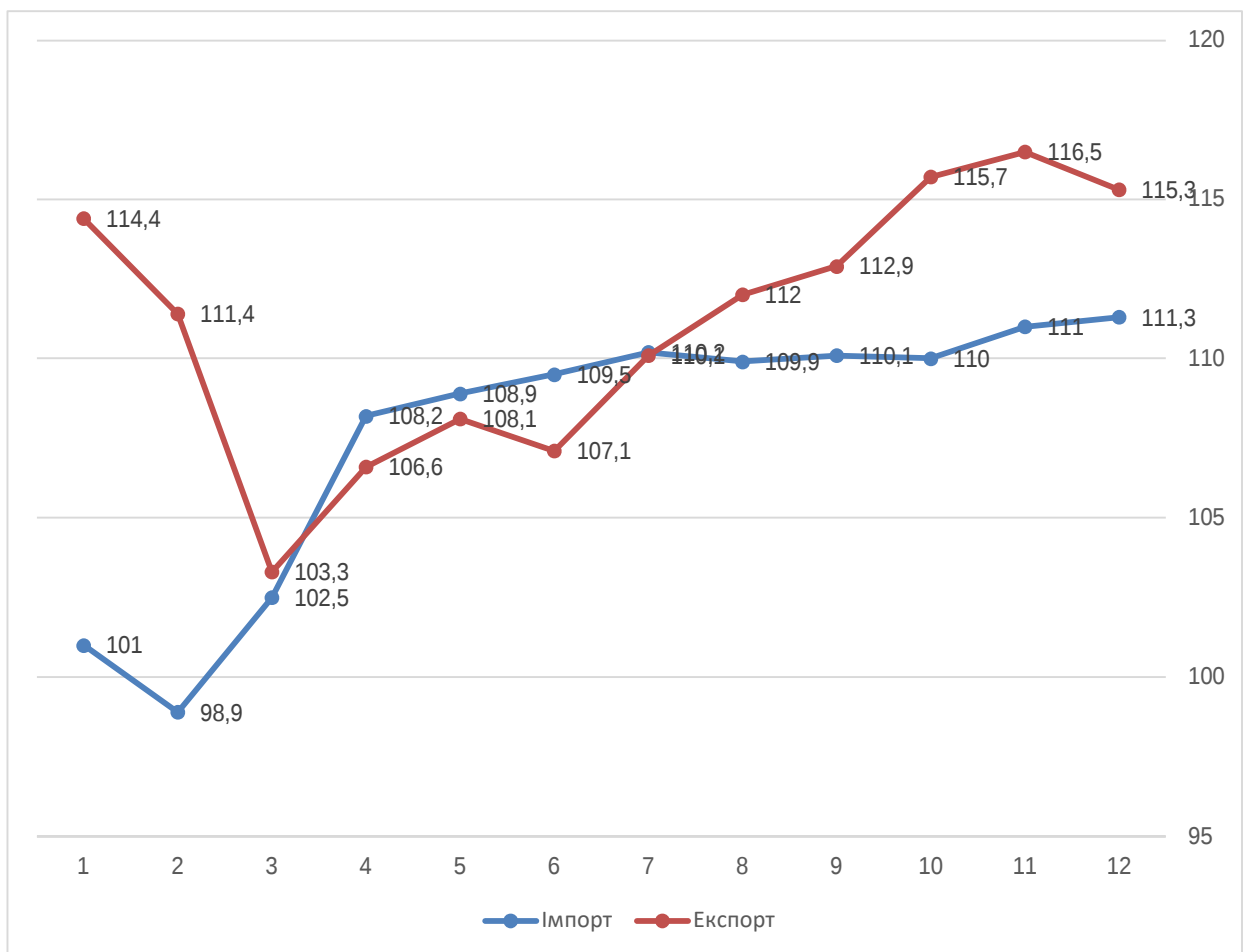

Рис. 2. Зовнішня торгівля у 2024 році, до відповідного періоду минулого року наростаючим підсумком: імпорт (а) та експорт (б)
Джерело: узагальнено авторами на основі [2, 3]

Імпорт товарів зріс на 11,3% і склав 70,75 млрд доларів США. Негативне сальдо торгівлі товарами у 2024 році становило 29,02 млрд доларів США, що на 1,6 млрд доларів США більше, ніж у 2023 році. Коефіцієнт покриття імпорту експортом знизився з 0,57 у 2023 році до 0,59 у 2024 році, що свідчить про посилення залежності від імпорту.

У структурі експорту найбільше зростання спостерігалось за такими групами товарів: електричні машини (+36,9%); руди металів (+16,9%); зернові культури (+13,4%); жири та олії тваринного або рослинного походження (+1,9%). Нарешті, тенденції початку 2025 року свідчать про збереження ключових позицій українського експорту, зокрема, зернових культур, олії та металургійної продукції.

Висновки. Експортний потенціал країни є важливим фактором її економічного зростання. На його формування та реалізацію впливає широкий спектр факторів, включаючи макроекономічні, мікроекономічні, інституційні та зовнішні. Ефективне використання експортного потенціалу потребує комплексного підходу, спрямованого на розвиток експортно-орієнтованих галузей, підвищення конкурентоспроможності підприємств, покращення інвестиційного клімату та створення сприятливих умов для експорту.

Ретроспективний аналіз змін експортного потенціалу України дозволив виокремити ряд тенденцій. Війна суттєво вплинула на експортний потенціал України, призвівши до скорочення обсягів експорту та зміни його структури. Експортний потенціал України в 2014-2018 роках зазнав значного негативного впливу внаслідок війни, анексії Криму, втрати промислових потужностей, порушення логістичних ланцюгів та зменшення інвестиційної привабливості.

У період 2019-2021рр. українські експортери продемонстрували адаптивність до нових умов, відновлюючи та диверсифікуючи експортні шляхи, але вже у 2022 році війна спричинила глобальну продовольчу кризу та зростання цін на продукти харчування, що негативно позначилося на експортних можливостях України і відновлення експорту почалося лише у

2023 році за рахунок підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції та диверсифікації експорту.

Важливим є врахування впливу глобалізації, технологічного прогресу та міжнародної конкуренції на формування експортного потенціалу. Глобалізація відкриває нові можливості, але й посилює конкуренцію. Технологічний прогрес дозволяє створювати продукти з вищою доданою вартістю, а міжнародна конкуренція стимулює до постійного вдосконалення.

Для успішного розвитку експортного потенціалу України необхідно зосередити зусилля на стимулюванні інновацій, модернізації виробництва, підвищенні якості продукції, розвитку інфраструктури, покращенні інвестиційного клімату та активізації маркетингової діяльності. Важливу роль відіграє державна підтримка експорту, спрямована на надання фінансової, інформаційної та консультаційної допомоги експортерам. Все це у комплексі виступає передумовами реалізації стратегії сталого розвитку, що дозволить Україні посилити свої позиції на світовому ринку, збільшити обсяги експорту та забезпечити сталий економічний ріст.

Список використаних джерел

1. Іванов, С. В., Ляшенко, В. І., & Осадча, Н. В. (2022). Стратегічні напрями формування експортної стратегії України в умовах відновлення економіки. Економічний вісник Донбасу 1(67), 2022. DOI: [https://doi.org/10.12958/1817-3772-2022-1\(67\)-16-27](https://doi.org/10.12958/1817-3772-2022-1(67)-16-27)
2. Міністерство економіки України. Офіційний сайт. URL: <https://me.gov.ua/>
3. Державна служба статистики України. Офіційний сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
4. Корженівська, Н. Л., Осадчук, І. О., & Сидорак, Я. І. (2024). Експортний потенціал аграрної галузі України в умовах невизначеності та ризиків. Подільський вісник: сільське господарство, техніка, економіка, (43), 142-147. DOI: <https://doi.org/10.37406/2706-9052-2024-2.21>

5. Миценко, І. М., Сухомлин, М. О., & Ніколаєв, І. В. (2021). Експортний потенціал України в контексті глобальних викликів: аналіз тенденцій та визначення стратегічних пріоритетів. Збірник наукових праць ТДАТУ імені Дмитра Моторного (економічні науки) No2(44), 2021. DOI: 10.31388/2519-884X-2021-44-67-76

6. Касич А. О. Газові ринки ЄС та України: сучасний стан і перспективи розвитку / А. О. Касич, Я. Ю. Яковенко // Бізнес Інформ. - 2013. - № 9. - С. 8-15. - URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2013_9_2.

7. Міністерство закордонних справ України. Офіційний сайт. URL: <https://mfa.gov.ua/>

8. Угода між Урядом України та Урядом Турецької Республіки про взаємне сприяння та захист інвестицій. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/792_005-17#Text

9. UN Comtrade Database. URL: <https://comtradeplus.un.org/>

10. Яровенко, Т., Літвін, Я., & Терещенко, Г. (2022). Розвиток міжнародної торгівлі України в кризових умовах. Галицький економічний вісник Тернопільського національного технічного університету, 78(5-6), 174-178.

11. Маслак, О., & Яковенко, Я. (2020). Формування конкурентних переваг транспортної інфраструктури з позицій стратегії сталої логістики. Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки), (6), 51-54.

12. Лисаченко А.В., Заяць О.І. Реалізація експортного потенціалу України у торговельно-економічних відносинах з Францією. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2023. Вип. 49. С. 80-84.